

Bouwhistorisch onderzoek gemeente Groningen

Rapportnummer : 96-21
Onderwerp : Middeleeuws voorhuis, tussenlid en vrijstaand achterhuis
Adres : Brugstraat 13
Kad. nr. :
Status : BBP
Reden : verbouwing
Periode : voorjaar 96
Onderzocht door : A. Bastmeijer, J. van der Hoeve, B. Lampe

Karakterisering

Het pand Brugstraat 13 bestaat uit een voorhuis en vrijstaand achterhuis verbonden door een tussenlid. Elk van beide huizen heeft twee bouwlagen en een kap; beide zijn onderkelderd, maar van het voorhuis is de kelder-ruimte niet meer te bereiken.

Bouwgeschiedenis

Het voorhuis is middeleeuws en ook het achterhuis is misschien al uit 1500. Zeker is dat er al vrij vroeg sprake was van een tweeledig huis, dwz een voorhuis en een vrijstaand achterhuis. (Kadasterkaart 1828).

Waarschijnlijk is er in het volume en de structuur van het voorhuis niet veel veranderd in de loop van de tijd. Het is mogelijk dat de kap jonger is dan de rest van het pand, omdat het één doorgaande kap; de niveauverschillen die in de rest van het huis herkenbaar zijn, zijn niet in de kapconstructie aanwezig. In de 18e of 19e eeuw, bij het aanbrengen van een nieuwe voorgevel, is er een wolfeind aan de voorzijde van het zadeldak gemaakt. Waarschijnlijk is het wolfeind aan de achterzijde uit de 18de eeuw.

Het achterhuis had in eerste opzet waarschijnlijk één bouwlaag met een zadeldak. In de 16e of 17e eeuw is er een verdieping bij gebouwd. Dit is oa. te concluderen uit de hergebruikte middeleeuwse sporen in de kap. In de 18de eeuw is er een nieuwe voorgevel opgetrokken en is er een wolfeind aan de voorzijde van het zadeldak aangebracht. Nog later, in 1860, heeft er een wijziging in de vloerniveaus plaatsgevonden. De verdieping is toen verhoogd en de indeling van het huis is gewijzigd. Tegelijk met deze verbouwing heeft het huis een nieuwe achtergevel gekregen en is het wolfeind aan de achterzijde aangebracht.

BESCHRIJVING VOORHUIS

** Voorgevel*

De plaatsing van de vensters in de gevel kan betekenen dat de gevel zelfs uit de 18de eeuw stamt. De afwolving aan de voorzijde van de kap is in dezelfde tijd gebeurd. De indeling van de vensters wijst daarop. De H-schuif-ramen zijn laat 19de-eeuws of vroeg 20ste-eeuws, evenals de pleisterlaag. De gevel was oorspronkelijk in schoon metselwerk. De winkelpui is van recente datum.

* *Achtergevel*

Het metselwerk van de achtergevel wijst erop dat deze stamt uit de 18e eeuw. Alle vensters zijn hier in verband gemetseld en horen dus bij de bouw van de gevel. Ter hoogte van de zolder zit een 18e-eeuws 12-ruits venster, dat is hergebruikt; dit is te zien aan de verzaging aan de bovenkant van het venster. Van recente datum is de dichtmetseling van een deur op de verdieping (zie foto). De bouw van de achtergevel hangt samen met het aanbrengen van een wolfeind aan de noordzijde van het zadeldak en ook met de uitmetseling over de osendrop ten behoeve van een kamertje op de zolderverdieping.

* *Begane grond*

Op de begane grond zijn in de oostelijke muur sporen te zien van gemetselde bogen. Het is nog onduidelijk wat voor functie dit heeft gehad. Alle plafonds zijn hier verlaagd. De trap bevindt zich niet op de oorspronkelijke plaats.

* *Verdieping*

Op de verdieping is een enkelvoudige balklaag te zien van eikenhout. Aan de westzijde is een aantal simpele sleutelstukken aanwezig van onbekende ouderdom. Het spijkerpatroon en de vorm van de nagels zou kunnen betekenen dat zij 17e-eeuws zijn. In de oostwand is een in de 20e eeuw aangebracht sleutelstuk met gezaagd profiel te vinden. Op de verdieping is, op dezelfde plaats als op de zolderverdieping, in het plafond en de vloer een niveauverschil te zien. Op deze plaats is in de wanden te zien dat hier een tussenwand heeft gestaan. In de eerste twee balken van het noordelijk deel bevinden zich rechthoekige inkepingen. Vermoedelijk zat hier een tussenwand of kastenwand. In de westelijke muur bevond zich een brede doorgang naar het buurpand. Hiernaast is aan de linker kant een klamp tegen de binnenmuur gezet.

* *Kap*

Op grond van de telmerken wordt de kap op eind 16de, begin 17de eeuw gedateerd. De kapconstructie bestaat uit spanten en gekoppelde sporenpaaren. Het wolfeind aan de noordzijde, de achterkant van het voorhuis, is in de 18e eeuw aangelegd. Op deze plaats zijn de sporen verzaagd. Gelijk met deze verbouwing is aan de westzijde, over de lengte van enkele meters, de osendrop overmetseld ten behoeve van een kamertje op de zolderverdieping. Hiervan zijn restanten van betimmeringen en bespanningen aangetroffen. Vlak naast deze voormalige kamer zijn rode verfresten op de spanten aangetroffen. Op verschillende plaatsen op de spanten zijn kras- en stippellijnen aangetroffen, deze zijn aangebracht voor het maken van verbindingen, nl: het uitboren van pengaten, het maken van pennen, etc.

Het zuidelijk deel van de zoldervloer ligt iets hoger dan het noordelijk deel. Het niveauverschil ligt ongeveer halverwege de zolder. Op de balklaag in het zuidelijke (hoger gelegen deel) liggen, voorzover zichtbaar, houten vloerdelen van ongeveer 30 cm breed en 3½ cm dik. Op het lager gelegen deel zijn op enkele plaatsen moppen op plat aangetroffen. Deze meten 28x13x6½ cm en liggen op ribben. Door de afdekking van de zoldervloer met isolatiemateriaal is het nog niet duidelijk of de moppen ook elders op de zoldervloer aanwezig zijn.

BESCHRIJVING ACHTERHUIS

** Voorgevel van het achterhuis*

De voorgevel van het achterhuis is een 18e-eeuwse lijstgevel. Zeer waarschijnlijk zat er in deze gevel alleen een zoldervenster met recht daaronder een relatief laag geplaatst venster dat vermoedelijk dienst deed als hijsluik. Deze twee vensters zijn in verband gemetseld. De plaatsing van de kleine vensters en de geringe verdiepingshoogte zouden kunnen betekenen dat deze verdieping dienst deed als opslagruimte. Bij de verbouwing in 1860, waarbij de vloer van de zolder en mogelijk ook de vloer van de verdieping zijn verhoogd, zijn deze twee vensters aangepast. Het zoldervenster werd hierbij van onderen verkort en het venster op de verdieping is omhoog gezet en/of vergroot. Dit alles is te zien aan de hoekverbanden van het metselwerk. Tegelijkertijd is op de verdieping aan beide kanten van het bestaande venster nog een venster aangebracht. Deze zijn in het bestaande metselwerk ingehakt. De invullingen van de vensters op de verdieping, stolpramen met vast kalf en bovenlicht, zijn van later datum.

Het vier-ruits venster op de zolder heeft een roedenverdeling en is vermoedelijk 18e-eeuws. Van recente datum zijn de deur en de vensters van het souterrain.

** Achtergevel van het achterhuis*

De gehele achtergevel is in ongeveer 1860 opgetrokken. Dit is onder andere te zien aan de ronde beëindiging van de vensters en de aanwezigheid van nog drie originele stolpramen. Het wolfeind aan deze zijde dateert uit 1860. Het nieuwe metselwerk onder de dakrand is recent aangebracht toen de gootlijst verwijderd werd.

** Kap van het achterhuis*

In de sporenkap van het achterhuis zijn hergebruikte middeleeuwse sporen te vinden, waarschijnlijk komen deze uit de oorspronkelijke kap. Deze hergebruikte sporen zijn een kwartslag gedraaid. Het overgrote deel van de kap dateert uit de 16e/17e eeuw, toen het éénlaagse achterhuis verhoogd werd met een verdieping. Door de verbouwing van rond 1860, waarbij het vloerniveau van de verdieping met ongeveer een meter werd verhoogd, zijn de onderste delen van de spanten afgezaagd en ligt de zoldervloer nu iets boven de 17de-eeuwse muurplaat. De spanten hebben gegutste telmerken en staan voor zover nog aanwezig op volgorde. Het spant genummerd 1, aan de zuidzijde is om onduidelijke reden verwijderd. Op de plaats waar wolfeindn zijn aangebracht zitten rondhouten grenen sporen. Ook zijn er nog beugels voor hangbalken te zien die erop wijzen dat er een vlieringvloer heeft gezeten.

Het wolfeind aan de voorzijde dateert uit de 18de eeuw, gelijk met de vernieuwde voorgevel, het wolfeind aan de achterzijde dateert uit ±1860, gelijk met de vernieuwde achtergevel.

** Interieur*

De indeling en afwerking van het interieur van het achterhuis dateert van 1860. Zowel voor de begane grond als voor de 1e verdieping geldt dat er sprake is van een vrij gave indeling, maar de interieur-afwerking is door wijzigingen in de jaren '60, oa. door afwerkingen met board, aanzienlijk gewijzigd. Van de gang op de begane grond is nog onduidelijk of zij hoort bij de 18de-eeuwse fase van het pand of dateert van de verbouwing in 1860. Deze gang heeft een granito vloer en een plafond van kraaldelen. De ruwe 19de-eeuwse balken zijn vanuit de gang zichtbaar achter systeemplafonds.

In de opkamer is in de westmuur een schouw te vinden die stilistisch is te dateren op 1955. Bij de vensters in de achterkamer zit een lambrizering van kraaldelen en bevindt zich tegen de westmuur een schouw tussen kasten. Op de verdieping zitten op dezelfde plaatsen in de westmuur ook twee schouwen.

** Kelder*

In het plafond van de kelder zijn naast elkaar twee schuine stukken te zien, nl. van het trapje naar de opkamer en de trap naar de verdieping. In het achterste, meest noordelijke deel van de kelder heeft een bedstede gezeten, de wanden zijn hier betimmerd met vlakke houten delen, terwijl de kelder voor het overige is betimmerd met houten kraaldelen. In de westmuur bevindt zich het restant van een rookkanaal. Het plafond van de kelder bestaat uit grenen balken met daarop brede grenen vloerdelen. In de zuid-westhoek van de kelder is het plafond gedeeltelijk ingestort, doordat men een betonnen vloer op de houten vloer had gelegd. Op deze plaats is nu een nieuw houten vloertje aangebracht.

** Conclusie*

Als waardevolle onderdelen worden hier opgemerkt:

Van het voorhuis: kap, middeleeuwse zijmuren, balklagen, indeling van de achtergevel en voorgevel en de zoldervloeren.

Van het achterhuis: kap, middeleeuws muurwerk, balklagen, kelder, voor- en achtergevel.

** Nog te verrichten werkzaamheden*

Bij verwijdering van recent verlaagde plafonds eventuele balklagen of stucplafonds bekijken.

Het opmeten van verschillende baksteenmaten.

Voorhuis:

Kap; Ivm het isolatiemateriaal dat de vloer van de zolderverdieping bedekt is nog niet volledig zichtbaar tot waar de bakstenen vloer loopt. Het verdient aanbeveling om, voorafgaand aan de verbouwing, na te gaan hoe de situatie is.

Begane grond; De oostmuur van het voorhuis op de begane grond nader onderzoeken ivm. aangetroffen boogjes.

Achterhuis:

Begane grond; Nagaan of de tussenmuur in het achterhuis middeleeuws is of is aangebracht bij de verbouwing van 1860.

Groningen, 10 april 1996
Aletta Bastmeyer en Barbara Lampe

Bouwhistorisch onderzoek gemeente Groningen

Rapportnummer : Aanvulling op 96-21
Onderwerp : Middeleeuws voorhuis, tussenlid en vrijstaand achterhuis
Adres : Brugstraat 13
Kadasternummer :
Status : BBP
Reden : grondige verbouwing
Periode : okt-dec 1997
Onderzocht door : Aletta Bastmeijer, Sikke-Bart Frieling,

Maaïke de Goeij, Jan van der Hoeve

Van de, in het rapport 96/21, als waardevol aangegeven onderdelen van het pand zijn de achtergevel van het voorhuis en de voorgevel van het achterhuis geheel verwijderd ten behoeve van een doorbraak om van de twee, oorspronkelijk losstaande, delen een doorlopend geheel te maken. Andere waardevolle elementen zoals de twee kappen en de balklagen zijn intact gebleven.

Waarnemingen tijdens de gedeeltelijke verbouwingen van het pand Brugstraat 13, oktober en november 1997:

Voorhuis begane grond: De sporen van gemetselde bogen in de oostelijke muur zijn bij dit nadere onderzoek niet verder bekeken omdat deze wand niet opgenomen was in de verbouw plannen.

Voorhuis begane grond: Het vrij recente plafond onder de balklaag boven de begane grond is niet verwijderd. Door de verwijdering van de achtergevel en door het maken van een doorbraak naar de verdieping ten behoeve van een trapopgang is echter toch een aantal elementen zichtbaar geworden.

De balklaag bestaat uit balken van een enorme afmeting nl. 36x36 cm. Van een van de afgezaagde balken is een monster meegenomen ten behoeve van een datering.

Door de verwijdering van de achtergevel werd het mogelijk om tussen de balklaag met vloerdelen en het verlaagde plafond te kijken. Aan de westelijke zijde van de meest noordelijke balk was een sleutelstuk te zien en ook de daarachterliggende balk heeft, voor zover zichtbaar, nog een sleutelstuk. Ook is er een sleutelstuk aangetroffen aan de oostkant van de eerste balk aan de zuidzijde. Van deze was het mogelijk een aftekening en opmeting te maken.

Door de verwijdering van de achtergevel werd ook de kopse kant van de oostelijke zijmuur zichtbaar. De baksteenmaten hiervan zijn 30x14,5x7,8 cm met een 10-lagenmaat van 85 cm. Deze maten duiden op een datering van de 15e eeuw.

Voorhuis eerste verdieping; Op een balkkop, tot zeer recent binnen de omtimmering van een schouw en daardoor bewaard gebleven, hebben wij een sjabloon-schildering aangetroffen welke op de andere balken, door overschildering niet meer is terug te vinden. De schildering is rond 1900 te dateren.

Baksteenmaten rechts naast de schouw, in de oostelijke zijmuur, zijn .x.x 6,5 cm met een 10-lagenmaat van 72 cm. Dit wijst op de 17e eeuw.

Voorhuis kap; Van de bakstenen vloer op de zolderverdieping zijn de afmetingen opgetekend. Globaal gemeten komt dit neer op ongeveer 4.5 m x 3.15 m. Dit deel van de bakstenen vloer bevond zich in het noordelijke deel van de zolder, aansluitend op de sprong van het vloernivo. De bakstenen op hun plat meten 29 x 14 cm. Aan de onderzijde van de vloer waren vanaf de eerste verdieping de ribben te zien waarop de bakstenen lagen. Bij de verbouw van de verdieping en de zolder is de vloer verwijderd.

Voorhuis kap; Bij herstelwerkzaamheden van de kap zijn enkele betonnen hoekkeperpannen aangetroffen uit de vroege 20e eeuw.

Achterhuis; Van het achterhuis zijn alle elementen van de indeling en interieurafwerking verwijderd.

Achterhuis achterkamer; In de westelijke zijmuur van het achterhuis zijn op de begane grond, bij de verwijdering van secundaire wandafwerkingen, twee vensters met diefijzers aangetroffen, rechts naast de plaats van een schouw. Deze ijzers zijn niet oorspronkelijk maar later aan de vensters toegevoegd. Links van deze schouw verspringt het muurwerk naar achteren en is de oostelijke zijmuur van Brugstraat 15 zichtbaar. Het voorste deel van het achterhuis maakt op deze manier gebruik van de zijmuur van het buurpand. De osendrop is op deze plaats dus verdwenen. De baksteenmaat ter hoogte van de schouw is 30,31 x 14,15 x 8,5,9 cm en heeft een 10-lagenmaat van 94,5 à 95 cm. Dit zou mogelijk uit de 14e eeuw kunnen dateren.

Aletta Bastmeijer
januari 1998